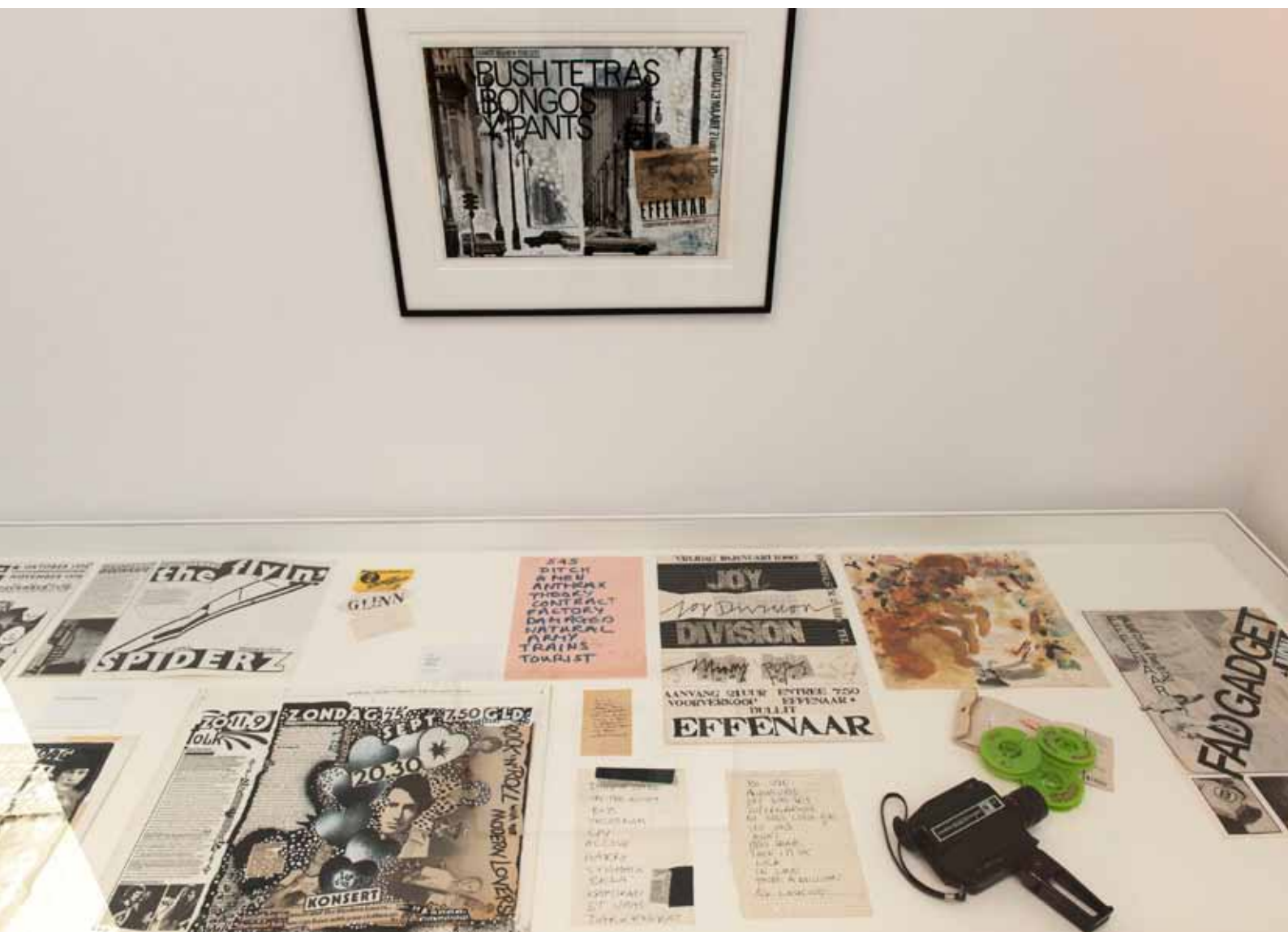

J o u r n a a l 59

Tentoonstelling René Daniëls, De woorden staan niet op hun juiste plaats. Foto Peter Cox.

Inhoud negenenvijftigste aflevering:

René Daniëls: beeldend dichter | Carl Andre in bibliotheektentoonstelling: stapeling en poëzie
De Rode Draad | James Lee Byars: prins van een imaginair koninkrijk | Project Woensel West
Roland Schimmel en/in Het Onschuldige Oog | Zes maanden vrienden salon
Musomanie | Kroniek van een kunstminnaar | Agenda, Vriendenactiviteiten en colofon

René Daniëls - beeldend dichter

Diepe gelaagdheid speelt uitdagend spel met beschouwer

Het werk van de Eindhovense kunstenaar René Daniëls is weer 'thuis' in het Van Abbemuseum. Na een succesvolle expositie (95.000 bezoekers) in het *Palacio de Velázquez* van het Madrileense 'Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía', kunnen we ons sinds 12 mei in de Oudbouw van het museum overgeven aan de magische wereld van deze onnavolgbare beeldtovenaar.

In 1978, nog geen twee jaar nadat Daniëls in 1976 de Koninklijke Academie in 's-Hertogenbosch voltooid had, toont directeur Rudi Fuchs zijn werk voor het eerst in het Van Abbemuseum. Daarbij wordt duidelijk dat Daniëls niet voortbouwt op de heersende kunststromingen, maar een eigen, verfrissende opvatting van de schilderkunst demonstreert. Opgezweept door de schreeuwende punkmuziek van die jaren, laat hij de spanning van zijn schilderijen afspatten. Zijn fascinatie voor de muziek van de *Talking Heads* en de *Sex Pistols* legt hij tijdens popconcerten vast met de super 8-filmcamera, welk attriboot hij vervolgens weer tot onderwerp kiest van zijn snel neergepenseelde schilderijen. In *L'Objet* uit 1980 steekt hij letterlijk een penseel door het gat van een beschilderde

grammofoonplaat om de relatie tot uitdrukking te brengen. Later komt er meer gelaagdheid in zijn werk. Hij legt er verspringende of verstopte betekenissen in vast; jongleert met het beeld. Zelf kenmerkt hij zijn werk als een combinatie van aan de ene kant beeldend dichten, aan de andere kant schilderen¹).

Geen vinger op te leggen

Met die gelaagdheid dwingt Daniëls de beschouwer er dieper in door te dringen. Tegelijkertijd biedt hij daarbij geen duidelijk houvast. Niets is zoals het lijkt en alles is vatbaar voor verschillende interpretaties. Als je er je vinger denkt op te leggen, is het werk alweer ontsnapt. Dat geldt zeker voor de series die hij maakt. Als er

al consensus is over de betekenis, dan wordt dat in een volgend werk weer om zeep geholpen. Die series vormen zo een steeds dieper gaand commentaar op het thema. Over de niet aan de oppervlakte liggende betekenissen in zijn serie *Alzumeazume* (een quasi-anagram van 'La muse amusée') zegt hij bijvoorbeeld: "Daarin ligt volgens mij het belang van het amuseren: het ontdoen van de kledingstukken van de muze." Het gaat dus over de dubbelzinnigheid tussen voorstelling en betekenis: dat wat overblijft als de 'kledingstukken van de muze' zijn afgepeld. Dat gegeven is ook terug te vinden in de kruisverbanden die tussen de werken in zijn hele oeuvre verscholen liggen. Niets lijkt vast te liggen, alles is in beweging. Bij Daniëls mogen we als beschouwer nog eens met het werk aan de gang, mogen we ermee spelen, nieuwe ontdekkingen doen.

Amsterdam

Zijn ster rijst snel. In 1986 heeft Daniëls z'n eerste grote overzichtstentoonstelling in het Van Abbemuseum. Intussen begint hij ook nationaal en internationaal door te breken met exposities in onder meer Kassel, Bern, New York en Chicago. Hij werkt een tijdje in Parijs en New York en strijkt uiteindelijk neer in Amsterdam, middenin de binnenstad aan de Geldersekade. Geïnspireerd door het grachtenpatroon van de Amsterdamse binnenstad, maakt hij daarvan een soort plattegronden, waarvan hij de vertakkingen versiert met titels van zijn schilderijen. Het is in zekere zin een nieuwe variant op zijn eerder uitgebrachte, iconische serie 'vlinderdasjes' (ook wel 'mooie tentoonstellingen' genoemd), die elk op zich perspectivisch geschilderde tentoonstellingszaaltjes met een overzicht van zijn werk voorstellen. Omdat zijn Amsterdamse grachtenplattegronden ook veel op een boom met vertakkingen lijken, noemt hij ze op een gegeven moment 'lentebloesem'. Blijkbaar vond Daniëls zelf dat zijn titels heerlijk geurende en bloeiende woorden moesten zijn²). Ze vormen een vertakte structuur van steeds veranderende museumzalen met wisselende opstellingen en een open einde. In dezelfde grachtenstructuur maakt hij ook de serie 'kades-kaden'. De titel heeft op zich al een dubbele bodem omdat beide woorden precies hetzelfde betekenen en je ze dus als het ware op elkaar kunt leggen. Kades waarlangs schilderijen als schepen afmeren en vertrekken. In de serie *lentebloesem* begint hij de 'takken' ook te versieren met voor ons onbegrijpelijke woorden in de Oost-Afrikaanse taal Swahili. Maar zien we daartussen dan toch opeens een bekend woord opduiken? 'Alzumeazume', waar hebben we dat meer gezien? Dat was toch de titel van een eerdere serie? Hier heeft de muze weer haar prachtigste exotische kleren aangetrokken. 'Als we de diepere lagen willen ontdekken, moeten we de muze van haar kleding ontdoen', vraagt Daniëls van zijn publiek. "Iedereen mag er zijn gedachten en ideeën op loslaten", zegt zijn oud-studente van Ateliers 63 en schrijfster/kunstenaar Pam Emmerik. "Zelfs de kunstenaar heeft niet het laatste woord over de betekenis van zijn werk. Of dat erg is? Helemaal niet. Ik beschouw het als een open invitatie aan de toeschouwer om zelf zijn licht te laten schijnen over wat hij (of zij) ziet"³).

'Untitled' (2006), een van Daniëls' latere werken met spuitbus en viltstift.

Overzicht Oudbouw

De bezoeker komt in de Oudbouw van het Van Abbemuseum in dat opzicht uitgebreid aan zijn trekken. Qua inhoud is de tentoonstelling (curator: Roland Groenenboom) in grote lijnen hetzelfde als die in Madrid, nu aangevuld met wat meer materiaal uit zijn archief. Hierbij gaat het onder meer om notities, tekeningen, schetsen en als gouache uitgevoerde voorstudies uit het omvangrijke bestand dat het Van Abbemuseum van de Stichting René Daniëls in beheer heeft gekregen. Zo krijgen we een aardig beeld van het ontstaansproces; zijn zoektocht naar het niemandsland tussen literatuur, beeldende kunst en het leven. Nadat hij in 1987 door een hersenbloeding wordt getroffen en lange tijd niet meer kan werken, pakt hij in 2006 zijn metier weer voorzichtig op. Hij doet dat met de linkerhand, met viltstift en spuitbus. Door de beperktere controle over zijn bewegingen gaat dat wel met enige moeite; de virtuoze gebaren van destijds zijn er niet meer. Toch durft hij het aan om ook hier, net zoals in Madrid, ter plekke een wandtekening te maken.

In de centrale zaal van de Oudbouw komt de muziek- en kunstscene in beeld waaraan Daniëls in de jaren zeventig z'n inspiratie ontleende. De hier vertoonde filmpjes zijn indertijd door René zelf op locaties als (vooral) de Effenaar, het oude Philips Ontspanning Centrum (POC) en in Paradiso opgenomen. Ook zijn er foto's uit het Apollohuis en De Fabriek in Eindhoven. Een wilde tijd, maar toch heel poëtisch. Daniëls: "Ik probeer de balans te begrijpen van de werkelijkheid waarin hele aardse en verheven zaken voortdurend in elkaar grijpen."

Leo Ulrich

'Lentebloesem' (1987), Stichting René Daniëls Eindhoven.

¹ 'René Daniëls', Stedelijk Van Abbemuseum Eindhoven, 1998

² 'De woorden staan niet op hun juiste plaats', o.r.v. Roland Groenenboom 2012

³ 'Dansen met inktvissen', Pam Emmerik, december 2006

De Rode Draad

Wanneer wordt -moderne- kunst onsterfelijk?

In zijn boeiende bijdrage gewijd aan het tentoongestelde werk van René Daniëls, schrijft Leo Ulrich hoe we een aardig beeld krijgen van het ontstaansproces, Daniëls' zoektocht naar het niemandsland tussen literatuur, beeldende kunst en het leven. Hij reikt hiermee een rode draad aan voor ook andere redactionele bijdragen zoals de bibliotheektentoonstelling met poëzie van Andre en het werk van Byars waarin Piet van Bragt een verbinding ziet tussen kunst en leven. Want het is goed om het daar eens over te hebben.

Karel van het Reve opende enkele jaren geleden zijn beschouwing gewijd aan de romanschrijver Toergenjev,¹ met de volgende zin: "Een groot schrijver moet voor hij onsterfelijk wordt eerst verouderen." Waar kunstenaars zoals Daniëls en Andre zich in hun werk ook met literatuur bezighouden, is de vraag gerechtvaardigd of dat ook voor hun werk geldt. En meer in het algemeen is het een belangwekkende vraag op grond waarvan de selectie van hedendaagse kunstwerken plaatsvindt: deze werken staan pas aan het begin van hun verouderingsproces. Het is goed om daar eens bij stil te staan als u het museum van uw vriendschap bezoekt en de verscheidenheid aan tentoonstellingen gaat zien. Tentoonstellingen waar u wordt uitgenodigd om zelf uw licht te

laten schijnen over wat u ziet. Wat maakt het zo bijzonder om het werk van al deze kunstenaars te beleven? En laten we het werk van Roland Schimmel niet uit Het Oog verliezen; Harry de Kok was er bij.

De redactie, die uit louter vrienden en vrijwilligers bestaat, is er weer op uit geweest een boeiende en veelzijdige aflevering aan u voor te leggen. Voor bruikbare suggesties staat de redactie open. Zie de achterpagina voor adresgegevens. Lees en geef vleugels aan uw museum en dit nieuwe Vriendenjournaal.

Nick van Broekhoven, eindredacteur.

¹ *RUSLAND VOOR BEGINNERS; Amsterdam 1962.*

Carl Andre, de horizontale priapus

Was het vroegere beroep van Carl Andre van invloed op zijn eerste sculptuur? Hij was spoorwegarbeider bij de Pennsylvania Railroad en hij legde 137 bakstenen zij aan zij in een lange rij op de grond. Het beeld van een eindeloze rij wagons en goederentreinen dringt zich op en moet de voorliefde van Andre voor het stapelen van identieke voorwerpen gestimuleerd hebben. Hij zegt zelf tegen de schrijver Neal Benezra: "Het is een enorme vlakke met de lange lijnen van goederenwagons die zich opstellen op het spoorwegemplacement, en de vlakke, uitgestrekte drassige weilanden daaromheen. Het had een grote invloed op mijn werk."¹ Maar ook zijn favoriete kledingstuk waarmee hij zich altijd in het openbaar vertoonde, een blauwe overall, die zijn verbondenheid met de werkende klasse demonstreerde, herinnert aan zijn vorige beroep.

Carl Andre is een man van structuren, een structuur in zijn meest elementaire vorm. In feite legt hij alleen maar de dingen achter elkaar of hij stapelt ze op. Hiermee is zijn hele oeuvre in een

notedop beschreven. En zo ziet ook zijn leven er uit. Als spoorwegarbeider manipuleerde hij lange aaneengesloten rijen spoorwagons. En zelfs zijn huwelijk eindigt in 1985 ook op die wijze

doordat zijn vrouw Ana Mendieta, de performance kunstenaar, alle vierendertig gestapelde etages van hun flatgebouw in Greenwich Village op indringende wijze langs ziet komen als zij naar beneden valt! De beschuldiging dat hij zijn vrouw op zijn initiatief via het raam deze opeenvolging van etages laat ervaren, wordt door de rechter uiteindelijk niet bewezen geacht.

Stapeling

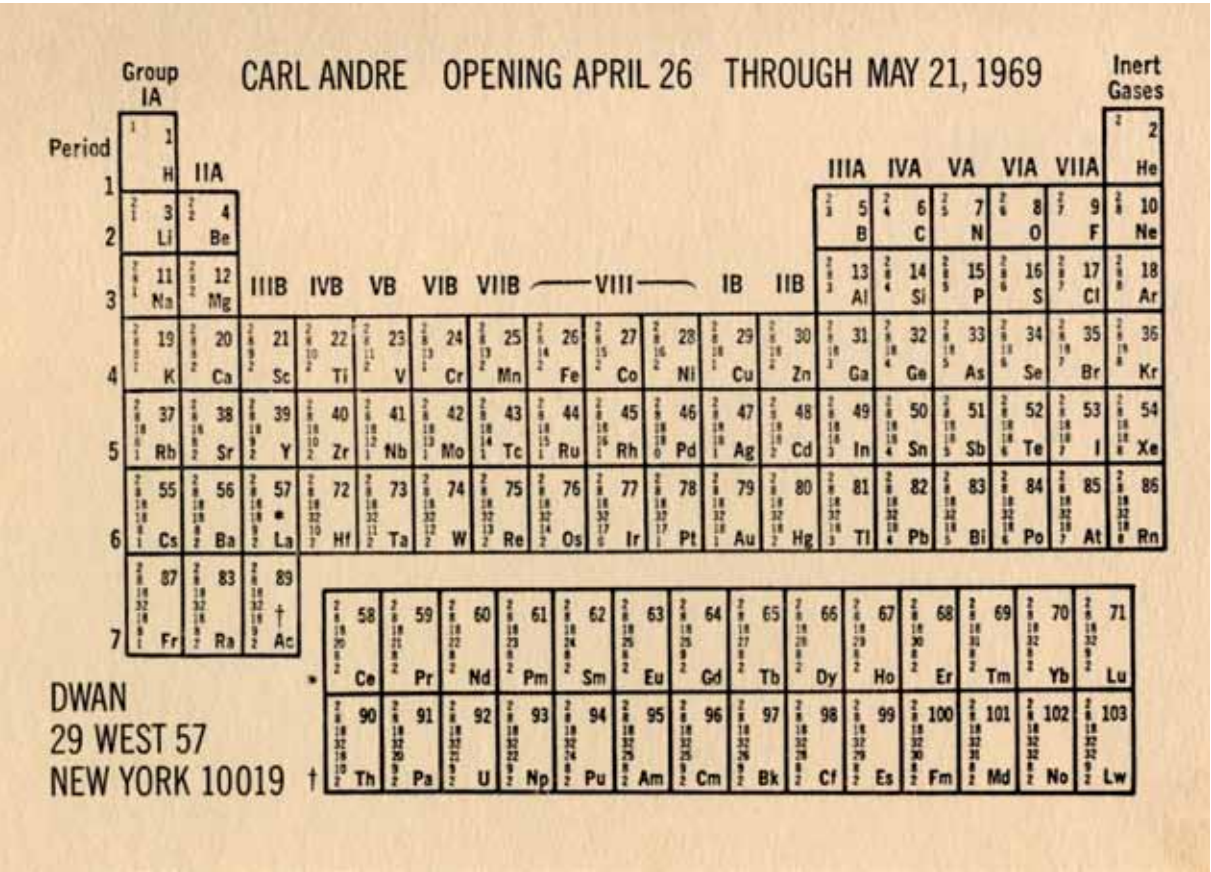
Brancusi is een kunstenaar die stapeling in zijn werk toepast. Carl Andre bewonderde Brancusi, maar paste diens werkwijze in het horizontale vlak toe. "Alles wat ik doe is de Eindeloze Zuil van Brancusi op de grond leggen" (...) En de meeste beeldhouwkunst is priapisch, met de fallus hoog in de lucht. In mijn werk ligt Priapus op de grond"². In 1973 begon de antiquair Jean-Noël Herlin documentatie van tentoonstellingen te verzamelen. Hij vond het jammer dat documenterende materialen op het gebied van beeldende kunst niet op waarde werden geschat. Bij het verzamelen waren twee criteria van primair belang: documentaire waarde en het object moet dun zijn. Het archief bevat materiaal over galleries, uitnodigingen, persberichten, catalogi, interviews, recensies, doodsbberichten, foto's, postzegels, ansichtkaarten, cd's, dvd's, kalenders, pennen, buttons, munten, manuscripten en wat al niet. Na het overlijden van Herlin wordt zijn archief verkocht. Het Van Abbemuseum heeft het archiefmateriaal van alle Amerikaanse tentoonstellingen van Carl Andre kunnen kopen. De tentoonstelling in de bibliotheek zal daar uitgebreid aandacht

aan schenken door middel van foto's, artikelen, affiches en uitnodigingen voor tentoonstellingen.

Poëzie

Een ander minder bekend aspect van de kunst van Carl Andre is zijn poëzie. Met zijn vriend Hollis Frampton, die hij op de Phillips Academy waar zij samen studeerden, had leren kennen, correspondeerde hij via op een typemachine geschreven poëzie en essays. In 1964 zegt hij: "Gedichten interesseerden me al voordat ik kon lezen, eenvoudig op grond van het beeld van de bladzijden, (...) "³ In de tentoonstelling in de bibliotheek kan men kennis maken met enkele gedichten. Net als bij zijn sculpturen is ook hier rangschikking van primair belang. Of men legt staalplaten, bakstenen of houten balken in een bepaalde volgorde neer, maar men kan ook woorden op dezelfde wijze ordenen: het systeem is hetzelfde, alleen het materiaal is anders. In kaders rangschikt hij steeds dezelfde woorden tot een gesloten of regelmatige vorm. De woorden typt hij op een schrijfmachine zonder spaties achter elkaar en zo ontstaat door de lengte van de regel een regelmatige horizontale of verticale ordening. Zoals altijd zijn de bibliotheektentoonstellingen van een andere orde dan de normale museale tentoonstellingen. Carl Andre is een icoon, maar deze tentoonstelling gaat ook voorbij aan de formele aspecten van zijn werk, waardoor de mens achter zijn werk zichtbaar wordt.

Piet van Bragt

Uitnodigingskaart opening tentoonstelling Carl Andre, 1969.

¹ Christos M. Joachimides, Norman Rosenthal, *American Art in the 20th Century*, 1993, pag. 120

² Ad de Visser, *De tweede helft*, 1998, pag. 139

³ Carl Andre, *catalogus Museum Kurhaus Kleve, Bozen \ Bolzano*, 2011/12, pag.65

James Lee Byars: prins van een imaginair koninkrijk¹

Als Stephan Köhler op weg is naar zijn werk in de Peggy Guggenheim Collection in Venetië², ziet hij een lange slanke man, gekleed in een zwart fluwelen pak, zwarte hoed, de ogen bedekt met een sjaal van zwarte zijde. Hij staat rechtop in een van de wankelende veerboten, een zwarte gondola. Nooit maakt hij aanstalten om te gaan zitten zoals de gewone reiziger. Hij blijft staan, exact in het midden van de wankelende boot als de representant van een sculptuur. Het is duidelijk dat hij zich van elke beweging bewust is, elk detail van zijn houding en de hem omringende omgeving. Later, tijdens een maaltijd, vergast hij zijn tafelgenoten met rode robijnen die hij in de glazen met witte wijn laat glijden, alsof hij de wijn wil transformeren tot een gedicht.

James Lee Byars is een legende. De dandy en flaneur die hij met perfectie uitvoert zijn elementair in zijn werk. Hij is zelf zijn oeuvre. Yves Klein merkte ooit op dat een kunstenaar maar één werk hoefde uit te voeren, namelijk zichzelf. James Lee Byars noteerde dan ook ooit op 'n gevouwen papiertje in 1978 met vetkrijt: "I'm full of Byars".³ James Lee Byars werd geboren in Detroit in 1932. Hij overleed in Cairo op 23 mei 1997. Hij studeerde kunst, filosofie en psychologie. Eind jaren vijftig verhuisde hij naar Japan, Kyoto. Uiteindelijk werd hij de wereldburger die de hele wereld als zijn woonplaats ziet. Zijn verblijven in Europa, Azië en Afrika oefenden grote invloed uit op zijn kunst. Sensualisme, abstracte en symbolische elementen die hij ontleende aan de Japanse Noh-spelen en shinto-rituelen, spelen een rol in zijn wereld van filosofie, wetenschap en kunst. Perfectie, luxe, mysterie en vluchtigheid zijn kernwoorden om zijn performances en objecten te karakteriseren. In 1994 schonk hij zijn 'Perfekte Glimlach' aan het Museum 'Ludwig' in Keulen. Byars, gekleed in goud lamé, zwarte hoed, lakschoenen, zwarte zijden sjaal rond het hoofd, schenkt het museum een perfecte glimlach die hij met een kleine beweging van zijn mond maakt. Een zoektocht naar het perfecte?

Dood als thema

Zijn dood is een thema waarop hij in performances anticipeert. In 1994 verandert hij de Brusselse Galerie Marie-Puck Broodthaers in een gouden ruimte. Gekleed in een gouden pak encenseert hij zijn eigen dood door op de gouden vloer te gaan liggen en te versmelten met de tijd en de ruimte. Vergankelijkheid en zinloosheid zijn van geen belang, het gaat om de dood en de leegte, de dematerialisering. Als hij sterft in Cairo, in 1997, wordt hij op de Amerikaanse begraafplaats begraven. Op zijn graf ligt geen steen,

maar een platgewalste blikken doos met daarop met viltstift zijn naam, geboorte- en overlijdensdatum. Cairo was eigenlijk niet zijn keus. Venetië met zijn luxe en decadentie en carnaval was een meer geëigende locatie. Leven en dood verbinden, en een wederopstanding beleven door de legende die hem weer levend maakt.

Gouden verwondering

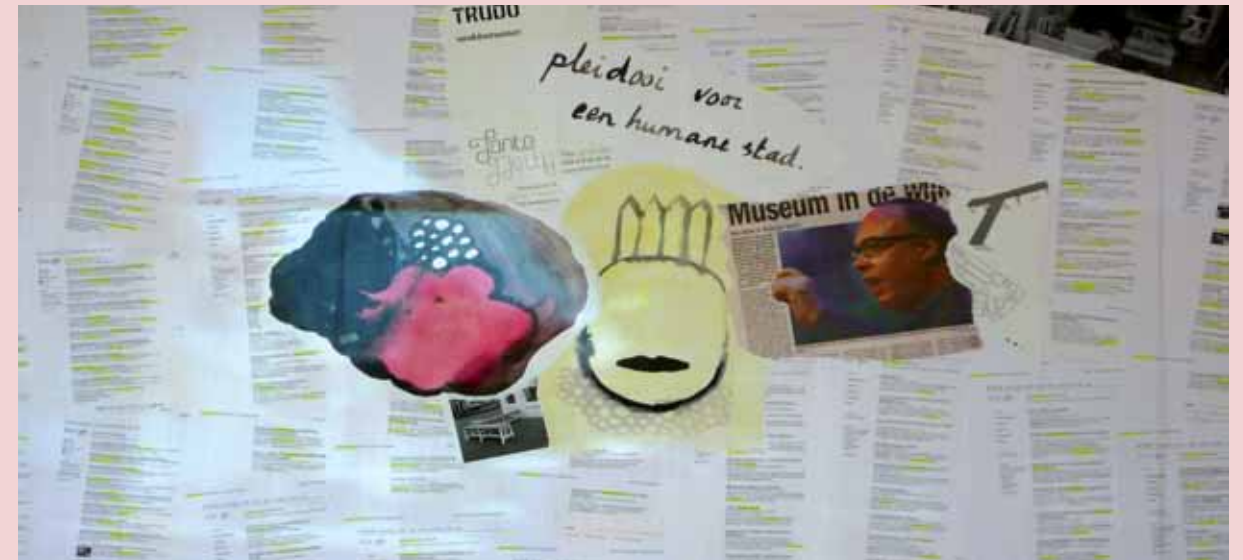
Het Van Abbemuseum heeft de installatie *Hear TH FI TI IN PH Around This Chair* uit 1978 in zijn bezit. Veel installaties beantwoorden aan de niet-doctrine TH FI TI IN PH, wat betekent: The First TOTally Interrogative PHilosophy, de eerste volledig vragende filosofie. In de kubusvormige tent met goudkleurige kleden op de bodem staat een zeventiende eeuwse stoel bekleed met goudkleurige stof. Het publiek kan door de opengeslagen voorzijde naar binnen kijken. Perfectie, luxe, en kostbare materialen zijn optimaal gebruikt. De mystieke en mysterieuze sfeer die hij creëert, moeten het spirituele, het niet-materiële laten zien. De verbinding tussen kunst en leven staat net als bij Joseph Beuys centraal, alleen is zijn persoonlijke levensgeschiedenis geen issue voor Byars. Het werk wil de toeschouwers aanzetten tot het stellen van vragen. De stoel representeert de figuur van de schrijver, de wetenschapper, de verpersoonlijking van de verwondering. En verwondering is voor de mens de mogelijkheid zich te onderscheiden van andere levensvormen omdat ze een hoger niveau van cognitie in zich draagt. In de tentoonstelling *Spirits of Internationalism* bezit hij de centrale zaal. Het textielwerk *Extraterrestrial* maakte hij speciaal voor een performance in Antwerpen.

Piet van Bragt

Het project Woensel West

Het project Woensel West is een onderdeel van de publieke programmering: het museum buiten de muren. Het is een samenwerkingsproject van de woningcorporatie Trudo, de Stichting Kunst in de Openbare Ruimte en het Van Abbemuseum om deze oude wijk nieuwe impulsen te geven. Het is de bedoeling na een grondige opknabbeurt van de buurt de integratie te bevorderen van een multiculturele samenleving waar oude en nieuwe bewoners samen in één wijk wonen.

Trudo heeft een aantal panden ter beschikking gesteld waarin diverse initiatieven zijn ondergebracht. Het Van Abbemuseum heeft enkele van die panden gehuurd, waarin kunstenaars wonen en werken. Eerder schreef ik al over de offline bloggalerie 'Tante Netty'. Te vinden in de Edisonstraat 14. In dezelfde straat is Edison 67 te vinden waar de resultaten van projecten kunnen worden getoond. Onlangs was er een presentatie van de door Trudo uitgeschreven ontwerpwedstrijd 'blikvangers Edisonstraat' voor architecten. Tevens toonde de kunstenaar Francisco Camacho, zijn energieproject waarmee hij voorstellen doet voor duurzame energieopwekking door bewoners van de wijk en gaven Toos Nijssen en Ron Eijkman een impressie van hun project 'Collectie van de wijk' waaraan zij al geruime tijd werken.

'Collectie van de wijk'

De kunstenaars wonen in de wijk. Toos en Ron vinden dat heel belangrijk. Ze bouwen hun kunstproject op vanuit en samen met de wijkbewoners. Ze willen beelden en persoonlijke verhalen laten zien van het dagelijks leven binnenshuis en in de wijk. Zij interviewen bewoners en maken portretten van mensen en de wijk als geheel. Zij doen dit door middel van tekeningen, foto's en video-films. Ze gaan lopend, fietsend en per auto door de wijk, waardoor het werk verschillende lagen krijgt. Zo ontstaat een collectie die als totaal het kunstwerk vormt. De trefwoorden verzamelen, herinneren, uitwisselen en presenteren zullen leiding geven aan het beeld

van de wijk en haar bewoners, de straat en de ontmoetingsplekken binnens- en buitenshuis. Ron gebruikt fotografie, film en video en Toos maakt vooral tekeningen. Voor het contact met de bevolking is het belangrijk dat Toos en Ron wonen in de wijk en zich actief inzetten voor de wijk. Zo is Ron lid van de historische werkgroep en Toos van het leefbaarheidsteam. Zij is ook bestuurslid van de stichting Woensel West. Deze stichting is de belangenorganisatie van deze wijk waar veel problemen zijn geweest en die in een fase verkeert van herinrichting, restauratie en nieuwbouw. Oude en nieuwe bewoners willen een nieuwe samenleving opbouwen, waar oude en nieuwe elementen worden geïntegreerd en waar een gemêleerde samenleving in vrede en harmonie met elkaar kan leven.

Excursie

Omdat Toos en Ron het zo belangrijk vinden dat bewoners, kunstenaars en andere geïnteresseerden elkaar kunnen ontmoeten, met elkaar kunnen spreken en samenwerken, hebben zij aan het Celsiusplein 1 een ontmoetingsruimte gecreëerd¹.

Het Bureau van de Vrienden van het Museum organiseert binnenkort in samenwerking met hen een excursie naar het project. Speciaal voor onze vereniging begeleiden Toos en Ron de Vrienden op een wandeling door de wijk.

Leo Steinhauzer.

¹ Thomas McEvilly, geciteerd in *Metropolis M 2008-6*

² *Catalogus tentoonstelling 'Silent Friendship' in Toyota Stedelijk Museum, Japan, 1999*

³ *Kunstmuseum Bern, Sammlung Toni Gerber, Schenking*

¹ Voor meer informatie en/of ideeën e-mail naar: collectievandewijk@gmail.com

Het OOG

Het OOG, de ovale ruimte met een grote en mooie achterwand in de nieuwbouw van het museum, wordt al enige tijd gebruikt voor tijdelijke en experimentele tentoonstellingen. De ruimte heeft daarmee intussen een zekere faam verworven. Deze gebogen achterwand heeft een indrukwekkende breedte van twintig meter bij een hoogte van tien meter. Ruimte en wand bevinden zich in de open lucht en zijn aan zon en regen bloot gesteld. De kunstzinnige invulling hiervan is dan ook telkens een opgave met een hoge moeilijkheidsgraad.

Dit voorjaar en deze zomer is de beurt aan de beeldend kunstenaar Roland Schimmel (1954) om zijn tanden in een benutting van *Het OOG* te zetten en in die ruimte de bouwstelling te beklimmen. Het is vooral de wand ervan die hem trekt. Schimmel genoot een opleiding als beeldend kunstenaar aan de Academie in Arnhem en heeft zijn sporen als kunstenaar al verdiend. Hij had onder meer tentoonstellingen in het Stedelijk Museum te Amsterdam en in het museum Boymans-Van Beuningen in Rotterdam. Hij was nog niet in het Van Abbemuseum te zien. Redenen dus om naar zijn werk uit te kijken. Schimmel hanteert voor zijn invulling niet een penseel of potlood. Hij heeft een techniek ontwikkeld om met een airbrush (spuitbus) tekening en kleur op een oppervlak aan te brengen. Zijn enthousiasme voor de hem geboden ruimte, zo verklaart hij, is al werkende vooral ontstaan en gegroeid door de bijzondere en wisselende lichtinval in *Het OOG*. Hij rekent erop dat op de langste en – hopelijk – zonnigste dag van het jaar, 21 juni, het voltooide project aan iedereen kan worden aangeboden en getoond. Hij beschouwt de grote wand van de ruimte als de binnenwand van een oog. Waarneming door een mens gebeurt door projectie van beelden die door het oog worden opgevangen en vastgelegd. Die projectie is een ingewikkeld proces met beelden en nabeelden en verlangt een actieve houding van de kijker. Lichtinval en zon kunnen tot verschillende kleuren en herhaling van beelden leiden doordat het oog het geziene vasthoudt. Schimmel poogt de kijker tot een eigen ervaring te brengen door ontleding van kleuren en herhaling van intrigerende beelden die lijken op zonnestelsels. Hij noemt zijn project “Het Onschuldige Oog”. Het verstaan van het werk van Schimmel verlangt een actieve houding van de beschouwer. Deze zal ontdekken dat het oog niet zo onschuldig is maar door zijn deelname sterk betrokken kan zijn bij het waargenomen en het als het ware mede realiseert. Dit experiment is daarom in de reeks van invullingen in *Het OOG* weer een schot in de roos.

Harry de Kok

Een half jaar Salon

Om het persoonlijk contact tussen museum en Vrienden te stimuleren is de Salon in het leven geroepen. Er zijn nu drie inleiders te gast geweest: Lisette Almering-Strik met een bijzonder onderwerp en Leo Steinhauzer die over zijn fascinatie voor Joseph Beuys vertelde, en Nick van Broekhoven die op poëtische wijze zijn visie op het Vriendenjournaal gaf. In juni vertelde Piet van Bragt iets over zijn jarenlange studie van de achtergronden van abstractie, gekoppeld aan de collectie van het Van Abbemuseum. Hij schreef het volgende overzicht.

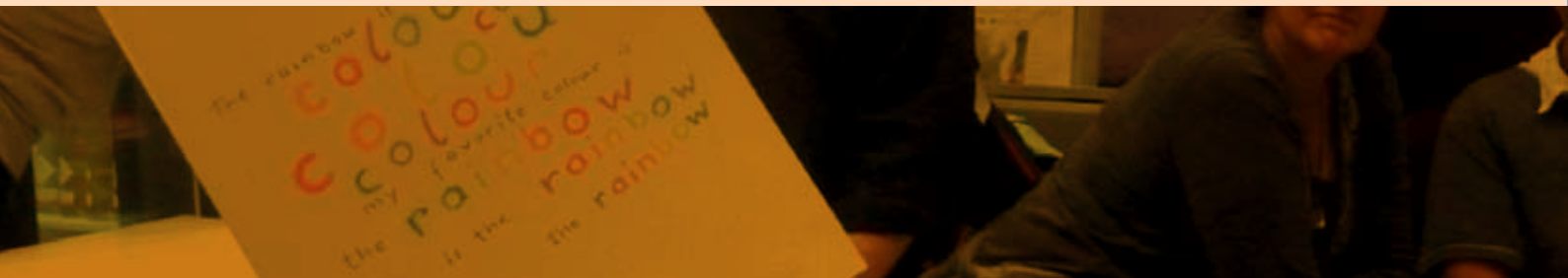
We zijn redelijk tevreden over de opkomst van de Vrienden en introducés. De gemiddelde bezettingsgraad ligt rond de vijftig personen. En tot onze vreugde zien we een groep vaste bezoekers ontstaan, maar ook steeds enkele nieuwkomers, die zich op latere avonden opnieuw melden. We hebben de Salon duidelijk niet voor niets georganiseerd en zien dat we in een behoefte voorzien.

We merken dat veel kunstenaars graag een avond in de salon willen verzorgen. Ons uitgangspunt is echter dat wij geen individuele kunstenaars en hun werk willen promoten, maar zelfstandig werkende en denkende kunstenaars de kans willen

geven, een thema te behandelen waaruit hun affiniteit met het Van Abbemuseum blijkt. In de komende maanden willen wij u verrassen met een conservator die u op verrassende wijze met het werk van een kunstenaar wil confronteren. Vanuit de universitaire wereld zullen we kennis maken met een visie op museumbeleid, een thema dat op dit moment zeker actueel is. Ook kunstenaars vanuit de designwereld maken hun opwachting. De belangstelling vanuit het Rijksbureau voor kunsthistorische Documentatie (RKD) in Den Haag is helemaal een opsteker. Van die kant komt een bijdrage over De Stijl. Kortom, er wacht ons een boeiend vervolg.

Pieter Alewijn in de Salon met grafisch werk van kunstenaars.

kroniek van een kunstminnaar

Een half jaar Salon (vervolg)

Het tweede gedeelte van de avond wordt besteed aan onderling contact. Gezellig onder het genot van een glaasje wordt bijgepraat. De concurrentie die wij moeten aangaan met andere activiteiten in het museum werkt stimulerend. We zullen er hoe dan ook voor moeten zorgen dat ons programma dermate uitdagend is dat Vrienden voor hun eigen Salon zullen kiezen.

In de nieuwe website van de Vrienden waarvan u de link bovenaan de home pagina van het museum kunt vinden, kunt u onder 'activiteiten' en onder de link 'blog' uitgebreid aankondigingen en evaluaties terugvinden.

Programma vanaf september

De Salon wordt in september voortgezet.

6 september geeft Mieke Rijnders een inleiding. Zij is hoofd-docente kunstgeschiedenis aan de Open Universiteit in Heerlen.

4 oktober geeft Diana Franssen een lezing over de tentoonstelling van Piero Gilardi, de arte povera kunstenaar uit Italië.

8 november is Lisette Almerink Strik weer aan de beurt met een tweede lezing over art sacré, en wel in het bijzonder over de reis die Edy de Wilde in Frankrijk heeft gemaakt, op zoek naar art sacré, met nadruk op een klooster dat Le Corbusier ergens heeft gebouwd.

6 december komen Marielle van den Bergh en Mels Dees met het thema 'Residency in Japan', naar aanleiding van hun reis door Japan.

Dit alles voorlopig onder voorbehoud. We hopen u snel weer te kunnen begroeten.

Piet van Bragt

‘Een nieuwe lente’

René Daniëls beheerst weer het Van Abbemuseum. Onmiskenbaar is zijn geest bij binnenkomst door de statige hoofdingang aanwezig als de bezoeker de hal van het museum betreedt. Niet alleen is het heerlijk om na lange tijd weer zoveel werken van hem bij elkaar te zien en zijn ontwikkeling te volgen, die zich in ongeveer tien jaar heeft voltrokken. Het is ook heel bijzonder de wedergeboorte van René Daniëls als kunstenaar te zien. Bij de opening is hij zelf prominent aanwezig. Twintig jaar na de fatale hersenbloeding die hem trof, herneemt hij zich binnen de beperkingen die hem zijn opgelegd. De resultaten zijn een vanzelfsprekend vervolg op zijn werk. Ik heb het altijd schrijnend gevonden dat deze man niet alleen werd getroffen door de fysieke gevolgen, maar tegelijkertijd als kunstenaar feitelijk werd dood verklaard; René Daniëls' kunstenaarschap was beëindigd, zijn oeuvre voltooid! Hoe verschrikkelijk moet dat zijn geweest voor deze man die toch al zo zwaar was getroffen en zich niet of nauwelijks nog kon uiten. Charles Esche erkende hem tijdens de opening van de tentoonstelling als kunstenaar. Het deed mij goed dat hij deze kwestie benoemde en René Daniëls zo rehabiliteerde.

In de vorige kroniek riep ik u – liefhebbers van hedendaagse kunst – op eendrachtig een front te vormen tegen het onbenul van de publieke opinie. Deze is gebaseerd op sentimenten die in de politieke realiteit van volksvertegenwoordigers en overheden echter een grote rol spelen. Dat heeft een barre winter voor kunst en cultuur veroorzaakt. Ik las een interview¹ met Charles Esche en Ann Goldstein². Zij reageren op het culturele klimaat en maken een heldere analyse van deze tijd met een verrassende kijk op heden en toekomst. Verrassend is dat Charles Esche een verbinding legt naar de culturele omslag die de val van de muur in 1989 heeft teweeggebracht. Hij wijt de kaalslag in de kunstwereld veroorzaakt door het overheidsbeleid, niet alleen aan de actuele politieke situatie van het moment: “Het beleid van Rutte en consorten is een symptoom, geen oorzaak”. De culturele sector heeft zelf onvoldoende geanticipeerd op de ontwikkelingen en moet de hand in eigen boezem steken. Het is al te gemakkelijk alleen de overheid verwijten te maken. Esche houdt een pleidooi om de culturele crisis te gebruiken voor nieuwe impulsen door gebruik te maken van zelfreflectie en zelfkritiek. Ann Goldstein citeert een uitspraak van Lawrence Weiner die zij als leidraad beschouwd voor haar beleid: “Een kunstwerk stelt ons in staat onze plek onder de zon te heroverwegen.”

Zelfkritisch vermogen en zelfreflectie. Hoe krijgt deze uitdaging in ons museum gestalte? Ik maak me zorgen over het ongenoegen bij medewerkers en vrijwilligers van het museum. De negatieve publiciteit en de consequenties van de bezuinigingen maken veel los. Er is onvrede over de reactie van de directie. Harry de Kok bijvoorbeeld gaat (zie zijn artikel 'Krakeel' in het vorige Journaal) in op de voorstellen tot verhuur van de oudbouw om bezuinigingen te realiseren. Ik hoor gemopper onder vrijwilligers over de wijze waarop de veranderingen rond de infobalie zijn geïntroduceerd en worden doorgevoerd. Medewerkers van het museum voelen zich soms niet serieus genomen en verwijten de directie, dat afspraken met hen niet goed worden nagekomen.

Ik juich het toe, dat Charles Esche met grote creativiteit en flexibiliteit de crisis in de museumwereld en de culturele sector tegemoet treedt. Bij veranderingen zijn echter mensen betrokken, die het verdienen de ontwikkelingen te kunnen volgen. Veranderingen dienen door gemotiveerde medewerkers volbracht en gedragen te kunnen worden. Daar zijn ook mensen bij nodig die kunnen binden, vertrouwen wekken en de veranderingen begeleiden. Ik weet niet in hoeverre deze kwaliteiten in het museum beschikbaar zijn. Voor René Daniëls bleek het mogelijk een nieuwe lente te realiseren na twintig jaar hard werken aan revalideren, voorzien van veel zorg in zijn omgeving. Zal dat voor het Van Abbemuseum ook mogelijk blijken? Ik hoop het van harte en wat mij betreft zal het ook moeten.

Leo Steinhauzer

¹ De Groene Amsterdammer, nummer 9 / 29-02-2012.

² Directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam.

TENTOONSTELLINGSAGENDA VAN ABBEMUSEUM

TENTOONSTELLINGEN

12.05.2012 t/m 23.09.2012

René Daniëls, *Een tentoonstelling is ook altijd een deel van een groter geheel*

24.03.2012 t/m 26.08.2012

Yael Bartana, ... *and Europe will be stunned*

09.06.2012 t/m 11.11.2012

Deze Sokken Niet Wit. *De jaren twintig - de collectie in context*

verlengd t/m 01.07.2012

Sara van der Heide, *Hollands Kabinet*

02.04.2012 t/m 30.09.2012

Het OOG: Roland Schimmel, *Het Onschuldige Oog*

08.05.2012 t/m 31.07.2012

Bibliotheektentoonstelling,
Uit de collectie: Carl Andre

18.02.2012 t/m 07.10.2012

John Baldessari, *Videowerken 1970 - 1977*

26.02.2011 t/m 04.11.2012

Time Machines Reloaded

DOORLOPEND

Wandtekeningen Dan Perjovschi. Permanente expositie

ACTIVITEITEN / MUZIEK

FAMILIE / KINDEREN

01.07.2012 t/m 31.08.2012

Zomertoer

Iedere zaterdag, 14.00 - 16.00 uur

Kinderkunstclub

Iedere 1e zondag vd maand 11.00 uur

Familielunch & rondleiding

Zie voor actuele informatie, data en tijden

www.vanabbemuseum.nl

NIEUWS VAN DE VRIENDENVERENIGING

Vriendenvereniging en haar Weblog

Vanaf vandaag beschikken wij als Vrienden van het Van Abbemuseum over een eigen weblog. Het is een lang gekoesterde wens en we hopen van deze blog een uitstekend communicatiemiddel te maken. Naast het Journaal en de onlangs opgerichte Vriendensalon moet het mogelijk zijn om aan het verzoek van veel vrienden tot meer communicatie te voldoen. We hopen dat deze blog doet waarvoor hij bedoeld is: een snel en effectief middel om informatie en meningen uit te wisselen. Meningen vinden wij belangrijk. Bij de avonden van de Vriendensalon vinden we gelukkig al die resonans, nu kan het ook via dit digitale middel. Onder elke pagina vindt u de vraag om commentaar te leveren. Dat commentaar kan gaan over alles waar het museum zich mee bezig houdt, maar ook de activiteiten van de Vrienden horen daarbij. Ik zou zeggen: verras ons!

De weblog kunt u op de volgende manier vinden:

- Ga naar de website van het Van Abbemuseum;
- Klik op de categorie **Leren en beleven**;
- Aan de linkerkant ziet u in het zwarte vakje **bibliotheek online**;
- Klik op het **rode boek**;
- Op de vergroting klikt u op het item **Vrienden Van Abbemuseum**;
- U bent nu in de blog. Als u **No Comments** aanklikt krijgt u een schermje waarin u commentaar kunt achterlaten.

Vriendenrondleiding op 6 en 7 juli

Met "*René Daniëls: Een tentoonstelling is ook altijd een deel van een groter geheel*" brengt het Van Abbemuseum een hommage aan een bijzonder kunstenaar. De solotentoonstelling biedt een nieuwe blik op zijn veelzijdige oeuvre dat nog steeds van grote invloed is op het werk van jongere generaties kunstenaars.

De presentatie omvat een ruime selectie schilderijen, tekeningen en gouaches uit de periode 1976 tot en met 1987. In 1987 werd Daniëls getroffen door een hersenbloeding die hem het werken lange tijd onmogelijk maakte. Na twintig jaar pakte hij in 2006 de draad weer op en een aantal van deze werken is eveneens te zien in de tentoonstelling.

Christiane Berndes, een van de curatoren van de tentoonstelling, zal speciaal voor de vrienden op **vrijdag 6 juli om 15.00 uur en zaterdag 7 juli om 11.30 uur** een rondleiding geven door de presentatie van René Daniëls. De rondleiding duurt een uur en u kunt als vriend hieraan gratis deelnemen.

Aanmelden kan tot 1 juli via e-mail (info@vriendenvanabbe.nl). U ontvangt geen bevestiging.

Colofon

Redactie Journaal

Frank Bierkenz
Piet van Bragt
Nick van Broekhoven (eindredactie)
Ilse Cornelis (VAM)
Harry de Kok
Liesbeth Schreuder
Leo Steinhauzer
Leo Ulrich
Ton Wijkman

Concept en vormgeving

Korteweg Communicatie, Eindhoven

Fotografie

Peter Cox
Ron Eijkman
Liesbeth Schreuder
Ton Wijkman
Piet van Bragt
Bram Saey

Bureau Vereniging Vrienden Van Abbemuseum

Stratumsedijk 2
Postbus 6188, 5600 AZ Eindhoven
tel. 040-2381032, fax 040-2460680
e-mail: info@vriendenvanabbe.nl
website: www.vriendenvanabbe.nl

Bureau geopend:

Maandag 9.30 - 15.00 uur (m.u.v. schoolvakanties)
Op andere dagen kunt u een boodschap inspreken op het antwoordapparaat.

Van Abbemuseum

Bilderdijklaan 10, postbus 235, 5600 AE Eindhoven
tel. 040-2381000, fax 040-2460680
internet: www.vanabbemuseum.nl
e-mail: info@vanabbemuseum.nl

Openingstijden Van Abbemuseum

Dinsdag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur
Iedere 1^e donderdag van de maand 11.00 - 21.00 uur
Raadpleeg zo mogelijk de website.